

ELAINE FEINSTEIN

Anglia irodalmát egyre inkább a magába zártság fenyegeti. Alig akad író, aki túllát a helyi sajátosságokon. Elaine Feinstein e ritka kivételek közé tartozik.

1966-ban adták ki első verseskötetét, 1970-ben első regényét. Eddig hat regénye, öt versgyűjteménye és egy rövid történeteket tartalmazó prózai kötete jelent meg. Rádió- és tévéjátékokat is készített, és állandó kritikus tevékenységet folytat.

Prózaíró munkássága olykor némi hasonlóságot árul el az egyetemi regénynek nevezhető műfajváltozattal, melyet főként David Lodge és a már nálunk sem ismeretlen Malcolm Bradbury képvisel, de velük ellentétben ő még akkor sem belterjes kulcsregényt ír, amikor tudósokat szerepeltet könyveiben. Ezért inkább igényt tarthat külföldi olvasók érdeklődésére.

Példaként a *The Ecstasy of Dr Miriam Garner* (Dr. Miriam Garner önkülvete; 1976) című regényre hivatkozhatunk. Ennek címszereplője arab szakos kutató, ki hosszabb amerikai tartózkodás után tér vissza a szülői házba, Cambridge-be. Javakorabeli nő, de még nem volt képes állandó kapcsolatot létesíteni férfival, mert magasak az igényei: egyenrangúságra vágyik. Cambridge-ben sem látja annak nyomát, hogy eszményét bárkinek is sikerülne megvalósítania. Barátnője, Jenny Hill, a híres King's College tagja például nem talált örömet a házasságban, elvált, és ráfanyalodott az önkielégítésre.

Jenny estebédre hívja Miriamet a kollégiumba. Ennek a szertartásos étkezésnek elbeszélésével az író nő kegyetlen szatíra tárgyává teszi Anglia kulturális örökségét. Ez a szatíra belső önvizsgálat eredménye, hiszen Elaine Feinstein jól ismeri Cambridge múltját, és mélyen átérzi a szépségét. Maga is a Newnham Kollégiumban tanult, majd családjával Cambridge-ben telepedett le, s férjével együtt – aki az egyik kollégium ismert biokémikus tagja – tevékeny részese annak a sokoldalú szellemi életnek, amelynek alapján a nagy múltú egyetemi város máig kulturális központnak számít.

A szóban forgó regény földidézi a helyszínnek mind a szellemét, mind látvány-szerű szépségét – a hidakkal átszelt, evezősökkel és vízi madarakkal zsúfolt Cam folyócskát és a vízben túl fekvő, „hátsó” kollégiumi kertek őszi pompáját, melyet a szárazföldibb éghajlathoz szokott látogató örökéletűnek érez –, magáról a hatalmas oktatási intézményről viszont már korántsem ad ennyire előnyös képet. A középkori alapítású és napjainkra már hatalmas épülettömböt magában foglaló egyetem szellemi folytonossága a világlátott Miriam Garner szemében a vidékiesség, sőt a parlagiság sajátos formájaként jelenik meg. A „másutt” és a „máskor” a kollégiumok bensőséges zártságában teljesen súlyát veszti. „Kívül vér szárad a homokban; ebben a hűvös teremben, a gyertyafénynél minden nyugodtan eldöntött kérdéssé válik.” Az olvasót hideg rázza, ha arra gondol, hogy évszázadokon át ilyen kollégiumok neveltjei döntöttek népek sorsáról. Azt is megsejtjük, hogy a külvilágtól teljesen függetlenített diákévek alakíthatták ki az angol értelmiségben azt a tökéletes értetlenséget, amellyel máig az idegen szokásokat szemléli.

A *The Ecstasy of Dr Miriam Garner* szerkezeti szempontból is figyelemre méltó regény. Eseményei két szinten peregnek. A kollégiumi estebédről viszolyogva hazatérő Miriam apja házában korábbi élettársával, Stavrosszal kénytelen találkozni, akit szadizmus miatt hagyott el. Stavrostól fiatal korában egy pénzesebb amerikai elkanalazott egy tudományos fölfedezést. Ez a kudarc mély lelki sérülést okozott benne, s most szélhámos-sággal próbál feltűnést kelteni, kihasználván a divatot, mely az egyetemi fiatalokat a korábban világmegváltónak hitt természettudománytól a misztikához fordította. Szemfényvesztéséhez eszközül használja fel Miriam apját, aki ismert tudós volt, de már szellemi hanyatlásnak indult. Az öreg Octavus Garner gőzös elméletet gyárt

arról, miként lehet eltávolítani magunktól azt a helyet és időt, amelyhez tartozunk. Stavros Miriamet kábítószerrel önkívületbe hozza, így próbálván igazolni az aggastyán „elméletét”.

A történetnek ettől a pontjától kezdve a külső eseménysor állandóan Miriam álmaival váltakozik. A szatíra mellett az átomleírás a könyv számottevő művészi teljesítménye. Miriam a XI. századi Toledóban találja magát. Megismerkedik egy Ibn Ezra nevű emberrel s annak gyerekeivel, akik közül az egyiket – Esthert – az apja idegenként kezeli. Amikor Esther fiacskája nagybeteg lesz, Ibn Ezra rögvest papot hívat hozzá, hogy a gyermeket gyorsan átsegítse a túlvilágra. Öntudatlan állapotában Miriam saját múltját éli újra. Arról a városról álmodik, amelynek történetével foglalkozott, és ahonnét korán elvesztett anyjának családját zsidó származása miatt száműzték. Ibn Ezra Octavus Garner hasonmása. Esther az alig ismert anya szerepét játssza az álmodó képzeletében, a beteg fiúcskát pedig saját gyerekkori kiszolgáltatottságával ruházta föl Miriam. Meggyógyítja a fiút, de cselekedetével mindenkit magára haragít. Börtönbe zárják.

A regény Miriam önkívületének végével zárul. Bernard Hill, aki egykor Stavrosszal együtt tanulta a tudományt, leleplezi a csalást. A kábítószeres „kezelésnek” vége szakad. Miriam igen lassú fölgyógyulásnak néz elébe. Egyelőre csupán kapni tud, adni nem. Bernard mégis vállalja az egyoldalú kapcsolatot. Nagy árat kell fizetnie érte, hiszen feleségét és gyerekeit kényszerül magukra hagyni, hogy a lábadozó mellett maradhasson.

A *The Ecstasy of Dr Miriam Garner* három következtetés levonására jogosít fel. Elaine Feinstein hasznosság és játék, ész és képzelet helyes arányát hiányolja világunkban, lehetetlennek tartja, hogy bárki megfeledkezzék saját eredetéről, s végül szükségesnek érzi, hogy a különféle népek kísérletet tegyenek egymás szokásainak a megismerésére.

A *The Silent Areas* (A néma terek; 1980) című gyűjtemény ugyanezt a benyomást erősíti. A benne olvasható történetek közül a *Jancsi és Juliska* nemcsak a közismert mese ironikus kifordítása, hanem egyúttal félelmetes bemutatása a képzeletet tagadó józan ész és az idegen szokásokat nem ismerő parlágóság embertelen munkájának is. A gyerekek mostohaanyja a gyakorlatias ésszerűség megtestesítője. A fiú átveszi ezt az értékrendet, és annak nevében cselekszik. A készen kapott beidegződések változatlan érvényesítése sötét előítéletek gátlástalan uralmához vezet: ezt is példázza a történet, melynek művészi értékét részben a mese jelrendszerének alkotó fölidézésében kereshetjük.

Elaine Feinstein meg van győződve arról, hogy a tragikus összeütközéseket a helyi szokásoknak általános érvényre emelése, a kultúrák önmagába zártsága is okozhatja. A *The Silent Areas* címadó történetében két angol utazó találkozik Grúziában. Egyikük itt is ugyanazokról az angol költőkről tart előadást, mint bárhol másutt a világban, a másikuk érdeklődését az angol felől csiszolatlanak, kezdetlegesnek tetsző grúz költészet vonzza. A lélektani érdekű eseménysorban döntő fontosságú e kétféle magatartásnak az értékelése.

Írónők egész munkássága a második magatartás jegyében fogant. Népek érintkezésében ugyanazokat a törvényeket látja érvényesülni, mint két ember kapcsolatában. Annak az erőfeszítését becsüli, aki úgy fog hozzá a másik kultúra megismeréséhez, hogy a sajátjával azonos értékűnek tekinti. Ezért tartja igen fontos tevékenységnek a fordítást. Cvetajeva, Mandelstam, Ahmadulina, Jevtusenko és mások műveiből készített angol szövegei a versfordításnak kivételesen magas szintjét képviselik. Ilyen művészi teljesítményekre csakis jó költő képes.

A mai angol költészetben nehéz tájékozódni. A szigetországban a versnek sokkal kisebb a közönsége, mint Kelet-Európában. Ezzel magyarázható, hogy Elaine Feins-

teint inkább prózairóként ismerik – egyik regénye a Penguin kiadó népszerű sorozatában is megjelent –, holott alighanem a költészetét kell elsődlegesnek tartanunk.

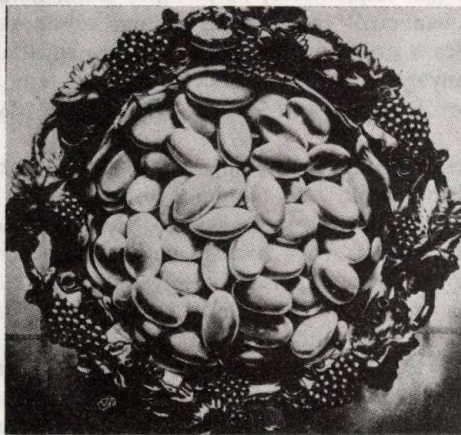
Ismeretes, hogy a második világháború után az angol versírók – ellenhatásként Pound és Eliot nemzetközi tájékozódására – helyi hagyományokhoz fordultak. Később ugyan többen is megkísérelték hasznosítani az amerikai költők új leleményeit, de áttörésről máig nem beszélhetünk. Donald Davie Amerikába költözött, Charles Tomlinson nagyszerű indulása után nem lépett tovább, J. H. Prynne hátat fordított az irodalmi életnek, és alig hozzáférhető kiadásokban adja ki mind bonyolultabb, kulturális utalásokkal megspékelt, bölcséleti és lélektani mélység, valamint nyelvjáték tekintetében egyre tömörebb verseit, a sokat ígérő Veronica Forrest-Thomson pedig korán meghalt.

Elaine Feinstein az itt felsorolt szerzőkhöz hasonlóan nem volt hajlandó kényelmesen bezárkózni egy olyan hagyományba, melyet az angol vidék szokásainak avított verselésű megörökítése jellemez. Ahhoz a maroknyi csoporthoz tartozott, mely amerikai szerzők – Williams és a Black Mountain költők – példájából kiindulva próbálta megújítani az angol versbeszédet. *A Hajnali szerenád egy tudósnak* még elárulja azt a hatást, mely a költőt indulásakor befolyásolta. Nem irodalmi versről van szó; a nyelv szándékoltan egyszerű, hiányoznak a tudós utalások, a jelentés kizárólag a látvány és a hangnem összjátékán múlik. A szöveg egy párbeszéd egyik fele, s a hatás részben a kimondatlanban rejlik.

Hasonló fölépítésű vers *A médium is*, de ez már teljesen eredeti költészet. Ezúttal a szöveg válasz az olvasó által behelyettesítendő kérdésekre. A közvetett gondolatiság közvetlen, póztalan hangvétellel párosul; innen az összetett hatás. Az első nyolc sor látványt idéz elénk, amelyhez hangokat kell elképzelnünk. Ezután egy sornyi önértelmezés következik: a beszélő homályosságait mentegeti. Az újabb képszerű résznek az a föladata, hogy megértesse az olvasóval: a költő szavait félelmei zavarják össze. A vers három fő metaforája élesen bevésődik emlékezetünkbe. Közülük csak az első fejez ki összhangot, a második kettő romboló erők hatalmát jelöli, melyeknek a költő ki van szolgáltatva.

Cvetajeva tragikus sorsának átérzője a halál ellenszerét látja a költészetben. Legújabb, nyolc szövegből álló gyűjteménye, a *The Feast of Eurydice* (Euridiké ünnepe; 1980) abban a formában rögzíti egy asszony magánbeszédét, ahogy az a túlélő énekében fennmaradt. Az olvasóban óhatatlanul megfogalmazódik a sejtés, hogy Elaine Feinstein azért ír verset, mert szerinte a költészet tartja fenn a halottak emlékezetét.

SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY

Kay Kurt (Egyesült Államok): Jordan-mandula